

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 8

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 1126 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-avgustda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Benchmarking asosida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik xususiyatini oshirish.....	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Mehnat resurslarini samarali boshqarish orqali ish bilan bandlikni ta'minlash	20
Shakarov Zafar Gafforovich	
Трансформация человеческого капитала в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в банковскую экосистему	24
С.С. Исмаилов	
“Kreativ iqtisodiyot” va “kreativ industriya”: mohiyati, nazariy jihatlarining tahlili	32
Dusmuxamedov Oybek Suratbekovich	
Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	37
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
Don mahsulotlari tarmog'ida mavjud kamchiliklar va ularning yechimlari	41
Sh.B. Donayev	
Eksportni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir	45
Kursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish	49
Idirisov Alisher Otajonovich	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning konseptual jihatlarini.....	53
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Poverty in developing countries: new problems and solutions.....	57
Amirdjanova Sitara Sunnat kizi	
Факторы, влияющие на успешное функционирование скандинавской модели развития экономики	61
Вохидова Мехри Хасановна	
Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран	69
Буранова Лола Вахобовна	
Мамлакатimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etishning zarurligi.....	78
Babamatov Tolib Hakimovich	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari	83
S.A.Karabayev	
O'zbekiston tijorat banklarida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish yo'llari	90
Yusupov Aziz Shuxratovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	95
Gulbayeva Feruza Islamovna	
Oliy ta'lim muassasalarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.....	102
Sherov Alisher Bakbergenovich	
Maxsus kiyimlar tikishda foydalaniladigan gazlamalar tahlili	107
Sayidova Maftuna Hamroqul qizi	
O'zbekistonda elektron bank xizmatlarini o'zgartirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	111
Umarova Malika Baxtiyarovna	
Оценка влияния налоговой системы на финансовое состояние организаций	116
Умида Юлдашева	
Теоретическое обоснование интернет-маркетинга в социальных сетях	120
Арипходжаев Саидамир Фузулиддинович	

Sport tashkilotining marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	127
Ismoilov Sherzod Dilshodovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda klaster tizimini joriy qilish jarayonlari.....	132
Ziyadullayev G'ayrat Umidulla o'g'li	
Hududlar soliq salohiyatini oshirishda soliq risklarini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari	138
Sharipov Narzullo G'ulomovich	
O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	144
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
Xususiy tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining rivojlanish tendensiyalari.....	148
Jumanazarova Z.K.	
Xalqaro savdning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	154
Rashidov Bekzod Ulug'bek o'g'li, Isayev Laziz Baxtiyorovich	
Oliygochlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish yo'llari	158
Adizov Sanjar Rashidovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida bank tizimining barqarorligini ta'minlash asosida aholi kambag'allik darajasini qisqartirish	165
Xoliyorov Murod Qahramon o'g'li, Xoliyova Shoxista Qahramon qizi	
Концептуальная основа маркетинга в социальных сетях в туризме.....	174
Касимова Зилола Гуламиддиновна	
O'zbekistonda don mahsulotlari klasterlarida ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini rivojlantirish	182
Alimov G'ayratjon Abduraxmon o'g'li	
Актуальные проблемы и пути решения приватизации государственного имущества в узбекистане	186
Шахзод Сайдуллаев	
Ttijorat bank daromadlaridagi risklarni baholash va boshqarishni takomillashtirish	192
Ahmedov Komron Muhammadaliyevich	
Sanoat korxonalarini iqtisodiy salohiyatini oshirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	196
Quyjanov Xurshid Abdullayevich	
Tashkilotning moliyaviy natijalarini hisobga olishda auditni takomillashtirish masalalari	200
Bakayev Xurshid Maxmudovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasi o'rni va ahamiyati.....	206
Normurzaev Umid Xolmurzaevich	
Анализ международного опыта в сфере тепличного овощеводства	214
Нурутдинова Зухра Алишеровна	
Hududda turizm xizmatlarini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalarining mohiyati	220
Madaminova Sanobar Askarovna	
Hududning iqtisodiy o'sishini "yashil" iqtisodiyot asosida shakllantirishning nazariy asoslari.....	226
Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li	
Davlat tibbiy sug'urta jamg'armasi faoliyati tahlili.....	230
Umurzakova Mo'tabarxon Nodir qizi	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarining boshqarish tizimini takomillashtirish.....	234
Uzakova Umida Ruziyevna	
O'zbekistonda turistik majmualarni boshqarishning zamonaviy konsepsiyalari va yondashuvlarining metodologik jihatlarini.....	241
Xomidov Qaxxorali Qurbonali o'g'li	
Aktiv va reaktiv quvvatlari tushunchasi va ularni soliqqa tortishdagi mavjud muammolar	247
Boykabilov Bahodir Mustafayevich	

Kichik sanoat zonalari korxona va mahsulotlar raqobatbardoshligini baholashga uslubiy yondashuv	251
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Investitsion jozibadorlikni baholashning uslubiy jihatlari	255
N.N.Zikrillayev	
Hududlarda turizm tarmoqlari infratuzilmasi va uni rivojlantirishni boshqarishning metodologik jihatlari	263
Saidova Dilfuza Abdufattohovna	
The connection of legal protection of geographical indications and state's economic growth	268
Almosova Shahnoza Sobirovna	
Kichik biznesning integratsiyalashuv mexanizmlarini shakllantirish	273
Israilov Rustam Ibragimovich	
Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarni samarali boshqarishning nazariy asoslari va o'ziga xos xususiyatlari	277
D.D. Suvanova	
Оптимизация маркетинговой деятельности вузов узбекистана для привлечения абитуриентов	283
Шамшиева Наргизахон Носирхужа кизи	
Davlat budjetidan aholini uy-joy bilan ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari	290
Xannarov Komiljon Karimovich	
Tijorat banklarida transformatsiyalashuv jarayonlarining tahlili	296
Yoqubov Murodjon Valibekovich	
Роль инновационных инфраструктур в обеспечении конкурентоспособности промышленных предприятий	302
Каримов Хожакбар Махамаджон угли	
O'zbekiston qishloq xo'jaligida Osiyocha ishlab chiqarish usuliga asos solinishi	306
Abdulla Abduqodirov	
Kichik biznes korxonalari ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilish yo'llari	312
Nasrullayev Feruz Furqatovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy adolat – barqaror rivojlanish kafolati	318
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
“Istiqlol” memhonxonasi reklama faoliyati tahlili	322
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda asosiy belgilovchi omillar	328
Xaydarov Xurshidbek Latipjonovich	
Enhancing Industrial Efficiency through Integrative Sustainability Approaches	334
Kholmukhamedova Feruza	
Современные способы получения нефтяных битумов	338
Юлдашев Норбек Худайназарович, Махмудов Мухтор Жамолович, Комолов Руслан Илхомбекович	
O'zbekistonda agrobiznes orqali hududlarni rivojlantirish masalalari	342
Islomov Jamshed Davronovich	
Зарубежный опыт трансформации железнодорожной транспортной системы	347
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна	
Sog'liqni saqlash sohasida davlat xususiy sherikligini tashkil etishning mintaqaviy xususiyatlari	351
Qurbanov Jumanazar Omonovich	
Savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish hamda hisob siyosatini shakllantirish	354
Uzakov Utkir Abdusattarovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	357
Gulbayeva Feruza Islamovna	

Ta'lim muassasalarida namunaviy shtat, jadvallarni tuzish tartiblarini takomillashtirish	364
Ortiqov Xamroqul Abdumajidovich, Boliyev Bahromjon Rustam o'g'li	
Mamlakatimizda turizm sohasini istiqbolda rivojlantirishga ta'sir etuvchi ekzogen omillar tahlili	369
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining masofaviy va boshqa xizmatlar bozorida raqobatni rivojlantirish masalalari.....	378
Ortiqov Oybek Abdullayevich	
Transport infratuzilmasining xususiyatlari.....	390
Shodmonbekova Nodira Kamoljon qizi	
Asosiy vositalarni xalqaro standartlar asosida hisobga olish tartibi	394
Shermamatov Sirojiddin Xaydarovich	
Logistika jarayonlarida raqamli yechimlar.....	399
Yarashova Vasila Kamalovna, Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
To'g'ridan to'g'ri sug'urta qilish operatsiyalari bo'yicha daromadlarning hisobini takomillashtirish.....	403
Abdusaidov S.J.	
Venchur kapitali: kelib chiqish tarixi va ilg'or horijiy tajribalar.....	409
Do'stov Firuz Ilxomovich	
Анализ статистического исследования рынка паломнического туризма в республике узбекистан	414
Мустаева Шохида Саъдуллаевна	
Структурно-функциональный анализ гастрономического туризма в республике узбекистан	420
Салиева Екатерина Сергеевна	
Вопросы привлечения внешнего финансирования металлургических предприятий в узбекистане.....	427
Татьяна Будей	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishning afzalliklari	431
Khusanov Nodirbek Djumanazarovich	
Innovatsion g'oyalar va yangi ilmiy ishlanmalar asosida innovatsion mahsulotlar yaratishning boshqaruv tizimi samaradorligini oshirish yo'llari.....	437
Daliyev Xusan Xojakbarovich	
Macroeconomic factors in the development of the banking performance	442
Mamadiyorova Madina Nuriddin kizi, Dr.Susanti Kurniawati, X.S.Umarov	
Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	449
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	
Ecological sustainability and trade: economic and environmental implications of uzbekistan's accession to the WTO	453
Mironshokh Sattarov, Denny Andriana, Sirojiddin Yangiboyev	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishni o'ziga xos tendensiyalari.....	458
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortishning ilmiy – nazariy asoslari.....	468
Davletov Po'lat Torabayevich	
Ekoshahar tashkil etishda "yashil" belbog' hamda "yashil" makonning o'rni	476
Karimova Muqaddas Zabixullayevna	
Необходимость изучения механизма управления социально-трудовыми отношениями при переходе республики узбекистан на "зеленую" экономику.....	479
Раматов Зафарбек Жуманиязович	

Klasterlarning rivojlanish tarixi, ularning o'ziga xos xususiyatlari va raqobatbardoshlikdagi o'rni.....	482
Sherkulov Shohruh Erkin o'g'li	
Soliqlarni raqamlashtirish: QQS ning muammo va istiqbollari	486
Abdulxayeva Shahnoza Muhammadiyevna	
Dehqon va tomorqa xo'jaliklarida sug'oriladigan yerlarning unumdorligini oshirish yo'llari.....	492
Xo'jageldiev Chorshanbi Pardayevich	
Topical issues of analytical support for financial resources management of business entities in modern conditions	498
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Исследование цифровой валюты центрального банка как новой формы денег	506
Якубова Шамшинур Шуҳратовна	
Структуризация прибыли предприятия, факторы формирования и выявление резервов её повышения.....	513
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Xorijiy mamlakatlarda oilaviy migratsiya masalalari.....	517
Kadirova Zulayho Abduhalimovna, Gaziyeva Sulxiya Saidmashrafvna	
Ta'limda innovatsion tadbirkorlikning tarixiy rivojlanishini asosiy bosqichlari.....	522
Madaminova Xusnidaxon Shuxratovna	
Integratsiya jarayonida bog'dorchilikda klasterlarni barpo qilishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar va tarkibiy o'zgarishlarga ta'siri	526
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Banklarning moliyaviy xavfsizligi va uning iqtisodiy xavfsizlikka ta'siri.....	532
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish istiqbollarini belgilash jarayonini ekonometrik modellashtirish.....	535
Turgunov Odilbek Maripovich	
Zamonaviy pul-kredit siyosatining iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi rolini baholash.....	542
Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich	
The unique characteristics of governance systems in various countries: a comparative analysis.....	549
Bozorboev Otamurod Nurmuxammad ugli, Denny Andriana, Usmanov Bunyod	
GREEN ECONOMY AND GREEN CHEMISTRY: principles, priorities, advantages and it's impact to the future.....	553
Fozilova Firangiza Komilovna, Zokirova Ferangiz Zafarovna	
Kichik biznesda yoshlar tadbirkorligini shakllantirish va rivojlantirishning mohiyati va ahamiyati.....	557
Karimova Mavjuda Boxodirovna	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	562
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li	
Temir yo'l transportida yuk tashish samaradorligining iqtisodiy negizi tushunchasi va xususiyati.....	568
Shukurova Sultana Said Sultanovna	
Tashqi savdo va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi o'zaro aloqalarining hozirgi holati va tendensiyasi.....	572
Hayitova Nigora Ilxomovna	
Mamlakat tashqi qarzini boshqarishning samarali yo'llari	576
Choriyev Fazliddin Ishkuvatovich	
A comparative analysis of investment risk management in the non-profit sector	583
Rakhimov Shoxrux Abduqaxxor O'g'li, Muhamad Arief Ramdhany	
Роль налога на доходы физических лиц в формировании бюджета узбекистана.....	587
Наврузова Фароғатхон	

Принцип работы электронных денег в форме электронных кошельков в банковском секторе	592
Ширинова Шохсанам Собир кизи	
Дальнейшее повышение эффективности деятельности постов удаленного электронного декларирования путем преобразования их структуры и алгоритма взаимодействия	598
Вахидова Феруза Алимовна	
Ishbilarmonlik muhitining mohiyati hamda uni baholashning zamonaviy usullari	603
Majidov Faxriddin Abdurazzok o'g'li	
Davlat moliyaviy siyosatining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	609
Jabborova Dilafruz Sodiq qizi	
Mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishida kichik biznes subyektlari faoliyatining ahamiyati	614
Ismoilov Narimonjon No'monjon o'g'li	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	619
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Telekommunikatsiya sanoatining rivojlanish tendensiyalari	625
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
O'zbekistonda xizmatlar sohasi va uning amaldagi holati tahlili	631
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning atrof-muhitni yaxshilash va iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashish munosabatlari tahlili	637
Raximova Mohinur Dilshod qizi	
OTMlarining ta'lim faoliyatini boshqarish jarayonida qo'llaniladigan innovatsion shakl va metodlar	645
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsiya loyihalari samaradorligini baholashda moliyaviy modellashtirishning muhim jihatlari	651
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich, Zokirova Feruza Farxod qizi	
Internal factors influencing the competitiveness of the textile industry	657
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Mamlakatimiz tijorat banklari aktivlari samaradorligini baholash dolzarbligi	662
Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich, Baltabaev Maxmud Toshpo'latovich	
Xalqaro bozordagi eng katta birlashish va sotib olish (m&a) opertsiyalari bo'yicha tahlili	667
Ahamdjonov Abdulloh Ahadjon o'g'li	
The impact of markets for innovative banking products on the economy	675
Abdurakhimova Dilara Karimovna	
Increasing the effectiveness of using marketing tools in public transport	686
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, G'iyosidinov Boburbek Baxtiyor o'g'li, Wang Cheng	
E-commerce strategies for global market expansion	694
Allanazarova Dilnoza, Gulnora Abdurakhmanova, Vanessa Gaffar	
Chinese commercial banks experience in asset diversification	704
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Issues of greening the economy in ensuring sustainable economic growth	708
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna	
“Риск-ориентированный надзор в банковском секторе узбекистана: актуальные практики и вызовы”	712
Суюнов Жасур Бозорович	
Рейтинг устойчивости субъектов предпринимательства: некоторые теоретические и практические аспекты	715
Исроилов Баходир Ибрагимович, Ibragimov Boburshoh Boxodir ugli	

Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish amaliyotini takomillashtirish yo'llari.....	718
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
O'zbekistonda moliyaviy razvedka xizmati faoliyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	725
Abdug'aniyev Uchqun Habibulla o'g'li, G'aniyev Samariddin Murodullo o'g'li	
Передовые методы сбора данных для точных маркетинговых исследований	730
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Budjet tashkilotlarida ichki auditni tashkil etish va uning uslubiyotini takomillashtirish.....	733
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda logistikaning nazariy va uslubiy asoslari.....	740
Mirzanova Nozima Maratovna	
Tijorat banklarining transformatsiyalash jarayonlarini masofaviy bank xizmat turlari orqali rivojlantirish	744
Farmanova O'g'iloy Aliqul qizi	
Budjet daromadlarini shakllantirishning xorij tajribasi	748
Saipnazarov Shaylavbek Aktamovich	
Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar – o'zbekistonni yanada rivojlantirish strategiyasining tarbiyaviy omili.....	753
Gulxayo Samandarova Abdulkarim qizi	
Potential of vineyard tourism in Cappadocia region	761
Xashimova Shaxnoza Shuxrat qizi	
Aloqa xizmatlarini ko'rsatishning bugungi muammo va yechimlari.....	767
Shirinova Gulnoza Xudoyor qizi	
Mamlakatlarga xos xatarlarni baholash metodologiyalari tahlili	771
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Tijorat banklarida faktoring operatsiyalariga ta'sir qiluvchi omillarning empirik tahlili	779
Usmonov Farrux Farxodovich	
A Comprehensive Analysis between Entrepreneurship and Unemployment in Uzbekistan.....	787
Shomurodov Tokhir Boymurod ugli, Rakhmonov Bekzod Sharibjon ugli, Kuziyeva Gulnoza Rashidovna	
English language competency as a catalyst for promoting sustainable development education in economics programs	792
Askarova Feruza Abdullaevna	
O'zbekiston misolida inson kapitali va tadqiqotlar boshqaruvini tadqiq qilish.....	798
Abdullayev Baxodir	
The role of insurance enterprises in securing global maritime trade.....	804
Sohibjamol Abirkulova	
Fond bozori orqali investitsiya faoliyatini moliyalashtirish yo'llari.....	809
Haydarov O'ral Axmadovich	
Bozor bahosi usullari asosida loyiha tannarxining bir qismi sifatida mehnat xarajatlarini hisoblashning iqtisodiy modeli.....	815
Suvonov Bekniyoz Baxtiyor o'g'li	
Анализ теоретического основы государственного внутреннего финансового аудита Республики Узбекистан.....	821
А.Нурниязов, Б. И. Исроилов	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda infratuzilmaning ahamiyati.....	829
Raxmonov Bekzod Sharibjon o'g'li, Shomurodov Tohir Boymurod o'g'li, Botirova Hulkan Olimjonovna	
Innovatsion biznesni rivojlantirishning nazariy jihatlari.....	836
M.E.Ostanova	
O'zbekiston respublikasi davlat budjeti daromadlarini o'rta muddatli prognozlash.....	841
Fayzullayev Doston Mahmud o'g'li	

Conceptual Foundations of Applying Public-Private Partnership Mechanisms in the Tourism Sector	847
Saidov Utkir Uralboyevich	
Tijorat banklarining likvidligini ta'minlashda xorij tajribasi.....	852
Sattorova Nasiba G'anijon qizi	
Sanoat tarmog'ini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini statistik baholash.....	856
To'rayeva Zilola Turg'unovna	
Tadbirkorlik faoliyatida mijozlar bilan barqaror aloqalarni o'rnatishda CRM strategiyalarining roli.....	860
Xalilova Nafisa Komilovna	
Ways to improve the efficiency of banking services in our country	863
Muminova Masuda Bakhtiyorovna	
Agrar sohada investitsion loyihalarni tutgan o'rni va o'ziga xos jihatlari.....	867
Utanov Bunyod Kuvandikovich	
Анализ тенденций развития инновационной деятельности свободных экономических зон узбекистана.....	872
Ачилова Ширин Шавкат кизи	
Korxonani boshqarish samaradorligini oshirish yo'llari	880
Nazarov Sherzod Abdusattor o'g'li	
Роль акционерных обществ в национальной экономике: анализ вклада крупных акционерных обществ в валовой внутренний продукт Узбекистана, их роль в создании рабочих мест и осуществлении инновационной деятельности	884
Халекеева Зоя Пирниязовна, Эшов Алишер Ахтамович	
Investitsiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini shakllantirishning mohiyati va nazariy asoslari	888
Ashurov Azizbek Asqaraliyevich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarining ahamiyati	892
Xakimova Gulzora Jamshidovna	
Xorijiy mamlakatlar miqyosida elektron xizmatlarning rivojlanish tendensiyalari va ularning ko'rsatkichlari.....	896
Xudoyorova Mehrangiz	
Iqtisodiy o'sish samaradorligini ta'minlashda tabiiy va moliyaviy resurslardan unumli foydalanish masalalari.....	901
Xomidova Kamola G'olib qizi	
"Silk road stations" turizm rastalarini tashkil etish loyihasini amalga oshirishning tashkiliy-iqtisodiy yo'nalishlari	907
Suxrob Ramazonovich Bobokalonov	
Investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda fond bozorining rolini oshirish mexanizmlari.....	916
Kamilova Iroda Xusnitdinovna	
Transport xizmatlari bozorini shakllantirish va rivojlantirishning respublikamizdagi ahamiyati.....	921
Muxtorova Indirabonu Yasharbek qizi	
Banklarda kredit operatsiyalari hisobi va tahlilini takomillashtirish yo'llari.....	927
G'olib Tashmanov, Hilolaoy Egamberdiyeva	
Innovatsion iqtisodiyotda telemeditsina xizmatlarini tashkil etishning zamonaviy shakllari.....	933
S.M. Raximova	
Marketing tadqiqotlarining iqtisodiy mazmuni, turlari va bozorni segmentlarga ajratish masalalari.....	937
Valiyeva Aziza	
G'allachilik klasterlarini shakllantirishning zarurati, bosqichlari va faoliyatining xususiyatlari.....	942
Ilmuratov Shavkat Maxsumovich	

Boshqaruv hisobi tizimida budjetlashtirishning nazariy-metodologik jihatlarlari	949
Urmanova Umida Xakimdjanoyna	
Пути обеспечения инвестиционной привлекательности коммерческих банков узбекистана на основе зарубежного опыта	954
Тилеумуратов Азамат Азатович	
Temir yo'l transportida yo'lovchi tashish faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	959
Ozatbekov Yusupxon Farhod o'g'li	
Mamlakatimizning eksport imkoniyatlari va muammolari.....	964
Ansabxon ZAKIROV	
Цифровизация и прогнозные параметры экспортного потенциала субъектов малого бизнеса	967
Мирзахаликов Бобир Бахтиёрович	
Зелёный энергопереход как фактор устойчивого развития энергетики Узбекистана.....	971
Юсупов Ёкуб Рустамович	
Модели и тенденции развития формирующихся финансовых рынков	978
Кадинова Хадича Тураевна	
Yashil iqtisodiyot xususiyatlari va rivojlanish omillari.....	983
Israilova Shoira Turg'unovna	
Davlat moliyaviy nazorati organlarining samaradorligini oshirish yo'nalishlari.....	987
Zuparov Abzaljon Batirjonovich	
Методика расчета устойчивого развития предприятий тэк на основе сводных интегральных индексов.....	991
Г.Ж. Аллаева	
Chet mamlakatlar pensiya tizimining o'ziga xos xususiyatlari.....	995
Tursunov Zohidxo'ja Orifovich	
Davlat fiskal va monetar siyosatining vujudga kelishi.....	1002
Xudaybergenova Nigora Turgunboyevna	
Aksiyadorlik jamiyatlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda banklarning rolini oshirish	1005
Saidaxmedova Aida Mirzayevna	
Xarajatlar hisobini mhxs asosida tan olishning o'ziga xos xususiyatlari	1010
Xaydarova Surayyo Nasirdinovna	
Zamonaviy turizm yo'nalishlari yangiliklarini sohaga tadbqiq etish va turizm bozorini rivojlantirishda aqlli (smart) texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati.....	1016
Sangirov Utkir Xudoyberdiyevich	
Sanoat korxonalarining raqobatdoshligini ta'minlash salohiyati	1021
To'raev Sardorbek To'raevich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatini innovatsion rivojlantirish omillari	1025
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Agrar soha taraqqiyotida xorijiy investitsiyalarning roli.....	1031
Ko'chqarov Fayzullo Abdujabborovich, Mamatov Baxadir Safaraliyevich	
Оценка влияния введения цифровой валюты на денежную сферу	1041
Якубова Ш.Ш.	
Importance of staff service quality at uzbek national restaurants in uzbekistan.....	1046
Shodiyona Sanginova	
Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	1051
Azizova Zilola Lochin qizi	
Biznes sohasi uchun oliy ma'lumotli boshqaruv kadrlarini sifatli tayyorlash masalalari.....	1057
Shabnam Djumaniyazova	

Hududlarda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda xorijiy tajriba.....	1064
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
To'qimachilik mahsulotlarini xalqaro sifat standartlari asosida yevropa ittifoqiga eksport qilish imkoniyatlari.....	1071
Raximova Moxigul Isroiljanovna	
Natural Language Processing of Cognitive Metaphors in Eco-Marketing	1074
Bakhtiyor Djurakulovich Safarov, Abdusaidova Gulhayo Bakhriddin qizi	
Sug'urta kompaniyalarning investitsion faoliyatining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rni	1079
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Investitsiya portfelini shakllantirishda moliyaviy risklarni boshqarishning chiziqsiz modellari	1083
Shirin Zafar qizi Tursunxodjayeva	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	1090
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Raqamli infratuzilmani rivojlantirish sharoitida soliq qarzdorligini undirish mexanizmining soliq ma'muriyatchiligidagi o'ziga xos xususiyatlari.....	1097
O'taganov Anvar Nurxonovich	
Analysis of factors affecting certification in the production of textile industry products.....	1103
Ergashev Abrorbek Raxmatulla o'g'li	
Organik qishloq xo'jaligini rivojlantirish va uning ijtimoiy-iqtisodiy samarasini oshirish	1106
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari.....	1111
Mirzayev Kobil Nosirjonovich	
Professionalarning xalqaro mehnat migratsiyasini tartibga solishning asosiy tamoyillari	1117
Kadirova Zulayxo Abduxalimovna	
Mintaqalarda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirishning moliyaviy asoslari: xorij tajribasi.....	1121
Xoltoyev Mirusmon	

MINTAQALARDA TARKIBIY O'ZGARISHLARNI AMALGA OSHIRISHNING MOLIYAVIY ASOSLARI: XORIJ TAJRIBASI

ORCID: 0009-0008-9810-0048

Xoltoyev Mirusmon

“Gross sug'urta kompaniyasi” AJ.

Moliya va iqtisodiy tahlil departamenti direktor o'rinbosari

Annotatsiya: Mintaqalarda tarkibiy o'zgarishlar bo'yicha jahon tajribasini o'rganishning asosiy vazifasi mamlakatdagi u yoki bu mintaqaviy muammolarni yaxshiroq tushunishdagina emas, balki ularni hal qilish usullarini o'rganishdir. Shu bois maqolada mintaqalarda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirishning moliyaviy asoslari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: mintaqa, xalqaro, moliya, hamkorlik, iqtisodiyot.

Abstract: The main task of studying the world experience of structural changes in the regions is not only a better understanding of certain regional problems in the country, but also the study of ways to solve them.

Key words: Region, international, finance, cooperation, economics.

Аннотация: Основной задачей изучения мирового опыта структурных изменений в регионах является не только лучшее понимание тех или иных региональных проблем в стране, но и изучение путей их решения.

Ключевые слова: Регион, международный, финансы, сотрудничество, экономика.

KIRISH

Mintaqalarda tarkibiy o'zgarishlar bo'yicha jahon tajribasini o'rganishning asosiy vazifasi mamlakatdagi u yoki bu mintaqaviy muammolarni yaxshiroq tushunishdagina emas, balki ularni hal qilish usullarini o'rganishdir. Yevropa Ittifoqi tomonidan qabul qilingan Mintaqaviy markaz (1988 yil) va boshqa qator hujjatlar shundan dalolat beradiki, mazkur integratsion blok doirasida mintaqalararo munosabatlarning yangi modeli shakllanmoqda. Bu berilgan sohada milliy qonun normalarining yaqinlashuvi va tegishli institutlarning asta-sekin rivojlanishida o'z ifodasini topadi. Maastrixt shartnomasiga subsidiarlik tamoyilining kiritilishi, qarorlar qabul qilishdagi subdavlat darajasining tobora ortib borayotgan ahamiyatini tan olinishini ko'rsatadi. Yangi maslahat organi – Mintaqalar qo'mitasining tashkil etilishi hamda mintaqalarning Yevropa Ittifoqi siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishdagi mustaqilligi, Yevropa Ittifoqining mintaqaviy hokimiyatlar bilan to'g'ridan to'g'ri muloqot qilishi, tobora rivojlanib borayotgan mintaqaviy hamkorlik ham shundan dalolat beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning zarurligi, mazmuni, maqsadi va vazifalari, usullari hamda uni amalga oshirish tamoyillari rus olimlari M.Ye. Polovitsskaya [3], V.I. Dujenkov [4] kabi olimlar tomonidan o'rganilgan bo'lsa, mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan Q.X. Abduraxmonov, X.T. Tohirova, H.P. Abulqosimov,

O.Ya. Hamrayev [5,6] tomonidan o'rganilgan. Shuningdek, davlat tomonidan iqtisodiyotni boshqarish va tartibga solishga qaratilgan siyosatning shakllari, vosita va usullari M.H. Abulqosimov, S.R. Topildiyev [7] tomonidan tahlil qilingan. Iqtisodiyotning real sektori va uni davlat tomonidan tartibga solish masalalari G.Zaxidov, I.Hotamov, Sh.Yegamberdiyev [8] tomonidan yetarlicha o'rganilgan.

Shuningdek, mamlakatni modernizatsiya qilish va isloh qilishni yanada chuqurlashtirishga yo'naltirilgan davlat iqtisodiy siyosatining amalga oshirilayotganligi natijasida O'zbekistonda barqaror iqtisodiy o'sish ta'minlanganligi ishonarli dalillar asosida ko'rsatib berilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy maqolani tayyorlash jarayonida ma'lumotlarni jadvallar asosida tahlil qilish, ma'lumotlarni guruhlash, abstrakt-mantiqiy fikrlash hamda ekspert baholash usullaridan unumli foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yevropa Ittifoqining mintaqaviy siyosatini amalga oshirish uchun tarkibiy jamg'armalar va Yevropa investitsiya banki resurslarining to'rtidan bir qismi ajratiladi va u quyidagi ustuvorlikka asoslanadi: qoloq tumanlarni rivojlantirishni rag'batlantirish, sanoat qoloqligini boshidan kechirayotgan mintaqalarga yordam berish, turg'un ishsizlikka qarshi kurashish, yoshlar uchun yangi ish joylarini yaratish, agrar tuman xo'jaliklari rivojlanishini jadallashtirish va tarkibiy qayta qurish hisoblanadi.

Italiyaning janubida infratuzilmaviy va boshqa loyihalarni amalga oshirish bo'yicha obyektlarga tabaqlashtirilgan davlat yordamini ko'rsatuvchi maxsus jamg'arma faoliyat yuritadi ("Janub kassasi").

Bolgariyada maqsadli davlat dasturi, alohida tumanlarning jadal rivojlanishini ta'minlash bo'yicha maxsus jamg'armalar tuzilgan. Uning mablag'lari mamlakat iqtisodiyotidagi sarmoya kiritmalarning taxminan 1,5 foizini tashkil qiladi.

Vengriyada hududiy rivojlanishning markaziy jamg'armasi faoliyat yuritadi, u quyidagi uchta maqsadli jamg'armalardan iborat:

- sanoatni mahalliyashtirish jamg'armasi, shaharning rivojlanish rejasiga mos kelmaydigan, og'ir mehnatga asoslangan korxonalarni poytaxtdan tashqariga chiqarishni ta'minlaydi;
- qoloq hududlarni rivojlantirish jamg'armasi, alohida ajratilgan hududlar iqtisodiyotini ko'tarish, ya'ni ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik tang mintaqalarda sanoatni rivojlantirish sur'atlarini jadallashtirishga ko'maklashadi;
- sanoat tarmog'ining tarkibiy o'zgarishiga yo'naltirilgan va bandlikni ta'minlash muammolari bilan shug'ullanuvchi jamg'arma.

Bozor iqtisodiyoti rivojlangan ko'pgina mamlakatlarda mintaqaviy siyosat nisbatan bir xildir. Ushbu mamlakatlarning mintaqaviy siyosatida umumiy belgilar bo'yicha hududiy boshqaruvning to'rtta yo'nalishini bir-biridan ajratish mumkin. Biz O'zbekiston sharoitiga to'g'ri keladigan uchta yo'nalishni ko'rib chiqamiz, ularning barchasi sarmoyalarning hududlar bo'yicha muayyan qayta taqsimlanishini ta'minlaydi.

Birinchi yo'nalishga sanoati rivojlanmagan hududlarga infratuzilmaviy xizmat ko'rsatish va ularning boshqa hududlar bilan aloqalarini rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar kiradi. Bu tadbirlar, asosan, qishloqlarda va aholisi kam tumanlarda keng qo'llaniladi. Respublikamiz uchun bu yo'nalish mos keladi, negaki, aholining katta qismi qishloqda yashaydi, u yerda ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilma yaxshi rivojlanmagan. Shu bois qishloqlarda va aholisi siyrak tumanlarda infratuzilmaviy tarmoqlarni jadal rivojlantirish uchun infratuzilmaviy obyektlarni shirkatlarga 5 yil muddatga bepul ijaraga berish, keyinchalik ularni mehnat jamoalariga sotish maqsadga muvofiqdir.

Ikkinchi yo'nalishga sanoati ko'proq rivojlangan tumanlar va shahar aglomeratsiyalariga nisbatan cheklangan choralar (ma'muriy yoki moliyaviy aksilrag'batlar) qo'llaniladi. Bu muammoli hududlarda sanoat korxonalarini tashkil qilish va shu tariqa hududiy nomutanosibliklarni barham topishiga imkon beradi.

Aksariyat rivojlangan mamlakatlarda qo'llaniladigan mintaqaviy siyosat vositalari, umuman, undovchi xarakterga ega. Ularning ba'zilariga cheklangan choralarni qo'llaydi. Bu choralar, avvalambor, aholisi zich sanoat mintaqalari yoki iqtisodiy rivojlangan hududlarda sanoat korxonalarining ko'payishini cheklashga qaratilgan. Ular korxonalarining kam rivojlangan hududlarga ko'chishiga imkon beradi. Bundan tashqari, mazkur chora-tadbirlar tabiat va boshqa resurslarga salbiy ta'sirni kamaytirish uchun ham qo'llaniladi.

Hozirgi kunda kichik shaharlar, shahar tipidagi qo'rg'onlar, qishloq aholi punktlarida yangi sanoat korxonalarini qurish dolzarb muammo hisoblanadi. Bu borada Yaponiya tajribasi o'rindir. Kunchiqar mamlakat shahar markazlarida aholi va sanoat obyektlari zichligini kamaytirish uchun yangi korxonalar qurilishi va mavjud korxonalarining kengayishini cheklashga qaratilgan qator qonunlar qabul qilingan.

Bundan tashqari, Tokio va Kinkab kabi aholisi ko'p shahar aglomeratsiyalaridagi sanoat korxonalarini boshqa hududlarga ko'chirish maqsadida sanoatni mahalliyashtirish to'g'risida qaror qabul qilingan. Ushbu qonunga muvofiq davlat bir mintaqadan boshqasiga ko'chgan korxonalar va munitsipalitetlarga subsidiyalar ajratadi.

Uchinchi yo'nalish ya'ni muammoli hududlarni rivojlantirish maqsadida xususiy sanoat sarmoyalarini jalb qilishni rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega. Bu sanoat va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarini joylashtirish davlat ta'siri tizimining eng asosiy yo'nalishidir.

Rivojlangan mamlakatlarda mintaqaviy boshqaruvning uchinchi yo'nalishi rag'batlantirish vositalarining turli-tumanligi va ko'p qo'llanilishi bilan farq qiladi. Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkilotiga 18 ta mamlakatdan berilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, eng ko'p tarqalgan rag'batlantirish dastaklari quyidagilardan iborat bo'lgan:

- sanoat korxonalariga sarmoyaviy mukofotlar, mashina va jihozlarga ssuda kafolatlari;
- yer va sanoat maydonlarini sotib olish uchun yordam;
- ishchi kuchini tayyorlash uchun yordam, zayomlarga imtiyozli foizlar;
- turli soliqlar, sarmoyalar, sanoat binolarini qurish uchun yordam;
- korxonalarni ko'chirish uchun mukofotlar va ularning boshlang'ich joylashuvi uchun subsidiyalar.

1-jadval. Germaniya misolida rag'batlantirish uchun beriladigan investitsiyalar.

Investitsiyaviy subsidiyalar	7,5 %
Investitsiyaviy mukofotlar	10 %-25
Amortizatsiya ajratmalari uchun maxsus ruxsat: ko'chma mulk uchun	50 %
Ko'chmas mulk va soliqlardan ozod qilingan zaxiralar uchun	30 %

7,5% investitsiyaviy subsidiyalar, 10% – 25% esa investitsiyaviy mukofotlardan iborat. Kichik foiz bilan 10-15 yil muddatga 200 ming yevrogacha bo'lgan zayomlar ham berilishi mumkin. Amortizatsiya ajratmalari uchun maxsus ruxsat: 50%gacha – ko'chma mulk uchun, 30% – ko'chmas mulk va soliqlardan ozod qilingan zaxiralar uchun qo'llaniladi (1-jadvalga qarang).

Buyuk Britaniyada o'tgan asrning 70-yillari oxirida maxsus rivojlanish hududlarida sanoat binolarini qurish uchun mukofotlar barcha investitsiyalarning 22%ini, rivojlanish va oraliq hududlarda bu ko'rsatkich 20%ni tashkil qilgan. Shimoliy Irlandiyada jihozlar va sanoat rivojlanishi uchun mukofotlar 30-50% oralig'ida bo'lgan. Yordam ko'rsatilayotgan hududlarda zavod binolarining qurilishi 2 yilga (maxsus rivojlanish hududlarida – 5 yilgacha) ijara soliqlaridan ozod qilinadi. Shuningdek, 5 yilgacha va ikki yil muddatga imtiyoz beriladi. Yordam olayotgan hududlarda korxonalarning ko'chishi va yangi joyda joylashishi uchun sarflangan xarajatlarning 80%i turli xarajatlar bilan qoplanadi, Shimoliy Irlandiyada esa bu ko'rsatkich 100%gacha, shuningdek, birlamchi qurilishning salmoqli qismi ham qoplanadi.

Yaponiyada xususiy sanoat kompaniyalari sanoat va ijtimoiy infratuzilmani yaratish uchun ajratiladigan mablag'ning 25%gacha davlat yordami olishi mumkin.

2-jadval. Yaponiya xususiy sanoat kompaniyalari sanoat va ijtimoiy infratuzilmasi uchun ajratiladigan davlat yordami.

Imtiyozli kreditlar	7-7,5 %
Jihozlardan	30 %li chegirmalar
Qurilma va binolardan birinchi yil uchun	30 %li chegirmalar
Davlat korxonalaridan asbob-uskunalar ijarasi va hokazolardan	15 %li chegirmalari ham qo'llaniladi

Bu yordam imtiyozli kreditlar (yillik 7-7,5 % hisobida) va mahalliy zayomlar bo'yicha foizlarni to'lashda o'z ifodasini topadi. Tadbirkorlarga muammoli hududlarda yangi korxona barpo etish yoki ko'chirishga undovchi boshqa rag'batlantirish usullari, xususan, soliq stavkalarining pasayishi, jihozlarning tezkor amortizatsiyasi uchun chegirmalar, imtiyozli kreditlash, jihozlardan 30 %li chegirmalar, qurilma va binolardan birinchi yil uchun, davlat korxonalaridan asbob-uskunalar ijarasi va hokazolardan – 15 %li chegirmalari ham qo'llaniladi (2-jadvalga qarang).

AQSHda moliyaviy yordam tizimining vazifalaridan biri bu – mintaqalarning iqtisodiy rivojlanish darajalarini tenglashtirishdir. Ammo uning "qayta taqsimlovchi samarasi" ijobiy ta'sir bilan birga, bir tomondan shimoliy va shimoliy-sharqiy shtatlar, ikkinchi tomondan g'arbiy shtatlarning iqtisodiy rivojlanishidagi nomutanosibliklarini kuchaytirdi.

Federal hukumat shtat va mahalliy hokimiyat idoralarining o'zaro moliyaviy munosabatlari agrar sohani tartibga solish bo'yicha tadbirlar o'tkazishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Birinchidan, federal subsidiyalar joylarda hokimiyat idoralarining "moliyaviy mustaqilligi"ni oshiradi va shu bilan agrar sohadagi dasturlarni to'g'ridan to'g'ri va bevosita turli fiskal dastaklar yordamida moliyalashga yanada ko'proq imkoniyat yaratadi. Ikkinchidan, maqsadli subsidiyalar berilganda "muqobil moliyalash" tajribasi joylarda hokimiyat idoralarining federal dasturlarda ishtirokini taqozo etadi va ularga mahalliy sharoitdan kelib chiqib, ushbu dasturlarga ma'lum o'zgartishlar kiritish imkonini beradi.

Mamlakat qishloq xo'jaligining samarali faoliyat yuritishi ko'p jihatdan to'g'ridan to'g'ri va bilvosita davlat yordami tufayli amalga oshishi mumkin. Har yili ajratiladigan subsidiyalar qiymati bo'yicha AQSH, Yaponiya va Yevropa iqtisodiy hamjamiyati mamlakatlaridan keyingi o'rinda turadi. Bu mamlakatlarda qishloq xo'jaligi mahsulotlari qiymatidagi subsidiyalar ulushi tegishli ravishda 70-40 va 30 %ni tashkil qiladi. To'g'ridan to'g'ri budjet dotatsiyalarining umumiy miqdori AQSHda taxminan yiliga 7 milliard dollarga teng. Davlat yordami bekor qilinganda fermerlarning daromadi 25-30 foizga tushib ketishi mumkin.

Fermer xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash maqsadlari va yo'nalishlari turli-tumandir: agrar mahsulot ishlab chiqaruvchilarni chet el raqobatidan himoyalash, o'z-o'zini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, qishloq xo'jaligi mahsulotining eksport qilinishini rag'batlantirish va boshqalar. Mahsulot birligining xarid va bozor narxlari o'rtasidagi farq miqdoridagi kompensatsiya to'lovlari keng qo'llaniladi. Ekin maydonlarini qisqartirish uchun maxsus subsidiyalar to'lanadi. Tabiiy ofatlardan ko'rilgan zarar ham subsidiyalarning boshqa turlari bilan qoplanadi, fermer zaxirasida bug'doyning saqlanishi, meliorativ ishlar va hokazolar ham subsidiyalanadi.

AQSH qishloq xo'jaligi vazirligi qoshida fermerlarga ko'maklashish ma'muriyati, xo'jalik yuritish va rivojlantirish ehtiyojlariga boshqa joydan kredit olmaydigan fermerlar, qishloq aholisiga qarz va dotatsiyalar beradi. Agentlik kredit muddatini uzaytirmaydigan kredit beruvchilar ssudasi bo'yicha kafolatlar beradi. Fermerlarga beriladigan moliyaviy yordamning yarmidan ortig'i hozirgi paytda ssuda bo'yicha kafolat shaklida ifodalanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, mazkur agentlik fermerlar va qishloq aholisiga xususiy kredit beruvchilarga nisbatan ko'proq tavakkalchilik bilan ssuda berish orqali yordam berish maqsadida tashkil etilgan.

Shunday qilib, samarali qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini kompleks rivojlantirish, jumladan, tashqi va ichki sharoitlarni moslashtirish (resurslar ta'minoti, davlat yordami, korxona imkoniyatlarini mustahkamlash va h.k.) ga asoslanadi. Bu bir-biriga mos tarmoqlararo tovar ayirboshlash va qishloq xo'jaligi uchun zarur imkoniyatlar yaratish sharoitida amal qilishi ishlab chiqarish va tejimli xo'jalik yuritishda ta'sirchan omillarga tayanadigan xo'jalik mexanizmi doirasida bajarilishi mumkin.

AQSH federal hukumatining agrar soha rivojlanishidagi dasturlarining aksariyati mintaqaviy va mahalliy hokimiyat vazifalari bilan kesishadi. Shuning uchun markaz va mintaqalarni davlat boshqaruvining alohida yo'nalishlaridagi roli to'g'risidagi masala davlatning o'tgan asrning 30 yillaridan boshlab qishloq xo'jaligi iqtisodiyotiga faol aralashuvidan buyon dolzarb bo'lgan. Markazlashgan boshqaruv (masalan, 30 yillar) xalq xo'jaligi majmuasi vakolatlari mintaqaviy hokimiyat idoralariga berilishi bilan almashingan.

Bu davrdagi muhim saboqlardan birini quyidagicha ta'riflash mumkin: katta vakolatlarni joylarga berish asosiy rivojlanish ko'rsatkichlarini ta'minlashdagi nomutanosiblikka olib keladi. Davlat boshqaruvining markazlashuvini birmuncha kuchaytirish bilan birga qishloq mintaqalari muammolarini hal qilish bo'yicha markaz, shtat va mahalliy hokimiyat idoralari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning yangicha prinsipi – "sheriklik prinsipi" taklif etildi. Mazkur prinsipga binoan, qishloq mintaqalari muammolari faqat turli darajadagi davlat idoralarining nodavlat (tijorat va foyda olmaydigan) tashkilotlar bilan birgalikdagi sa'y-harakatlari evaziga hal etilishi mumkin. Bunda asosiysi maqsad yo'lidagi xatti-harakatlar federal darajada muvofiqlashtiriladi.

Markazlashtirishning bunday samarasi mahalliy darajada ham mavjud. Masalan, ko'pgina muammolarni maxsus hamjamiyatlar (masalan, okrug yoki munitsipalitet) darajasida hal qilish deyarli mumkin emas, chunki ularning ta'siri yaqin atrofdagi qo'shni hududlar bilan cheklanadi. Shunga ko'ra, ular mintaqaviy darajada, ya'ni alohida hamjamiyatga nisbatan yanada keng ko'lamda hal qilinishi lozim. Ko'pgina hamjamiyatlarning birorta vazifani hal qilishdagi hamjihatligi uning yanada samaraliroq ishlashini ta'minlaydi. Aynan shuning uchun "vakolatli zonalar" va "tadbirkorlik hamjamiyatlari" dasturi ishlab chiqilgan.

Federal hukumatning o'tgan asrning 90 yillarida qishloqni rivojlantirish dasturlaridagi asosiy e'tibor budjet mablag'larining har bir dollaridan maksimal samara olishga qaratadi. Mazkur tadbir federal budjet taqchilligiga qarshi kurashishdan iborat bo'lib, bu hukumatning so'nggi o'n yillikdagi budjet siyosatining ustuvor vazifasi deb belgilandi.

Hozirgi paytda qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarni markazdan qo'llab-quvvatlashning 30 dan ortiq turi va yo'nalishlari, jumladan, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi, mahalliy budjet mablag'lari va ishlab chiqarishni barqarorlashtirish jamg'armasi mavjud, shu bilan birga, soliq va boj imtiyozlari beriladi, budjet ssudalarining muddati uzaytiriladi, bank va tovar kreditlari ajratiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tavsiya sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

- Alohida tumanlarning jadal rivojlanishini ta'minlash bo'yicha maxsus jamg'armalar tuzish lozim;
- Infratuzilmaviy va boshqa loyihalarni amalga oshirish bo'yicha obyektlarga tabaqalashtirilgan davlat yordamini ko'rsatuvchi maxsus jamg'arma tuzish lozim;
- Sanoati rivojlanmagan hududlarga infratuzilmaviy xizmat ko'rsatish va ularning boshqa hududlar bilan aloqalarini rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar ishlab chiqish lozim;
- Sanoati ko'proq rivojlangan tumanlar va shahar aglomeratsiyalariga nisbatan cheklangan choralalar (ma'muriy yoki moliyaviy aksilrag'batlar) qo'llanilishi maqsadga muvofiq;
- Muammoli hududlarni rivojlantirish maqsadida xususiy sanoat sarmoyalarini jalb qilishni rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega;
- Fermer xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash maqsadida mahsulot birligining xarid va bozor narxlari o'rtasidagi farq miqdoridagi kompensatsiya to'lovlari keng qo'llanilishi lozim.

Xulosa qilib, xorijiy mamlakatlardagi mintaqaviy siyosatning barcha yo'nalishlari qayta taqsimlovchi xususiyatga ega va ular investitsiyalarning joylashtirilishini o'zgartirishga qaratilgan. Yuqorida tilga olingan mamlakatlar iqtisodiyot tarmoqlarini joylashtirish sharoitlarini mintaqalar bo'yicha tenglashtirish va muammoli hududlardagi yangi joylarga ko'chib o'tish istagini bildirgan korxona va firmalarga moliyaviy imtiyoz berish orqali bu maqsadga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги “Ўзбекистон – 2030” стратегияси тўғрисида” ги ПФ-158-сон Фармони. <https://lex.uz/docs/6600413>
2. Ўзбекистон Республикаси: Миллий Энциклопедияси. Қомуслар бош таҳририяти. Т., 2009, 404-бет, 456-457-бетлар.
3. Половицкая М.Е. Территориальная организация и эффективность науки. М., 1978. 16-б.
4. Дуженков В.И. Проблемы организации науки (Региональные аспекты). В.: Наука, 1978. 9-б.
5. Абдурахмонов Қ.Х., Тоҳирова Х.Т. Аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш. Олий ўқув юртлари учун ўқув қўлланма. Т.: Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси адабиёт жамғармаси нашриёти, ТДИУ, 2014.
6. Абулқосимов Ҳ.П., Ҳамраев О.Я. Иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш. Т.: Иқтисод-молия, 2014.
7. Абулқосимов Ҳ.П., Абулқосимов М.Ҳ., Топилдиев С.Р. Иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш усуллари. Дарслик. Т.: 2019, 225-бет.
8. Захидов Г., Ҳотамов И., Егамбердиев Ш. Реал секторни давлат томонидан тартибга солиш. Ўқув қўлланма. Тошкент: Иқтисодиёт, 2019, 240-бет.
9. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат статистика агентлиги маълумотлари.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

